

KIUSAAMISTA KOKENEIDEN OPPILAIDEN KOKEMUKSET

- Kiusatuista oppilaista 29 % ei ollut kertonut kiusaamisesta opettajalle. Syyksi tähän he mainitsivat usein pelon kiusaamisen lisääntymisestä, leimatuksi tulemisesta sekä huoltajien tai opettajien reaktiosta. Oppilaiden voi olla haastavaa sanoittaa kokemaansa loukkaavaa kohtelua tai he ajattelivat, että heidän kokemansa asiat ovat liian vähäpätöisiä aikuisille kerrottavaksi.
- Ne oppilaat, jotka olivat kokeneet kiusaamista, kokivat kiusaamisesta kertomisen vaikeammaksi. Näillä oppilailla on oletettavasti kokemusta koulun käytännöistä kiusaamiseen puuttumisessa ja heidän kokemuksiaan on tärkeä kuulla koulun kiusaamisen vastaisia käytäntöjä kehitettäessä.

Kiusaamiseen puuttuminen vaatii luottamuksellisen suhteen rakentamista koulun henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien välille

Koulussa havaittuun kiusaamiseen tulee puuttua välittömästi ja puuttumisen tapojen tulisi olla selkeitä koko koulun henkilöstölle. Tilanteen selvittely on usein monivaiheinen prosessi, joka vaatii aikaa ja monialaista osaamista. Kokemus kiusatuksi tulemisesta on usein oppilaille herkkä aihe ja tilannetta selvitteleviltä aikuisilta vaaditaan asiantuntemusta ilmiöstä ja sen vaikutuksista yksilöön. Toisaalta tilanteen selvittämiseksi tarvitaan myös hyvää oppilastuntemusta ja ymmärrystä oppilasryhmän dynamiikasta. (Rigby, 2004; Houbre, Tarquinio & Thuillier, 2006; Hansen, 2004, 245–249.) Kansallinen koulutuksen arviointikeskus toteutti arvioinnin kiusaamisen vastaisista menetelmistä, jonka yhteydessä se keräsi tietoa eri menetelmien käytöstä sekä koulujen kiusaamisen vastaisesta toiminnasta. Tässä julkaisussa esitellään tuloksia koulujen kiusaamiseen puuttumisen tavoista ja kiusaamiskokemuksista koulujen henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien näkökulmasta.

Kiusaamisella on kauaskantoiset vaikutukset koko ryhmään

Kiusaamisella on todettu olevan huomattavia vaikutuksia kiusatun mielenterveyteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaamisen vaikutukset vaihtelevat yksilön ominaisuuksien ja elämäntilanteen mukaan, mutta kokonaisuudessaan kiusaamisella voi olla merkittäviä vaikutuksia, jotka voivat ulottua pitkälle kiusatun elämään. (Rigby, 2004.) Pahimmillaan kiusaaminen voi johtaa kiusatun henkeä uhkaavaan itsetuhoiseen käytökseen, mutta kiusaaminen uhkaa sen kohteeksi joutuneen oppilaan mielenterveyttä sekä sosiaalisia suhteita laajasti, mikä voi heijastua myös haasteina koulunkäynnissä. (Houbre, Tarquinio & Thuillier, 2006.) Kiusaamisen ollessa kiusatulle kokonaisvaltaisesti hyvinvointiin ja sosiaalisiin suhteisiin vaikuttavaa siihen puuttumisen tulee olla sensitiivistä ja oppilaan tilanteen kokonaisvaltaisesti huomioonottavaa. Kiusaamisen varhainen havaitseminen on ensiarvoisen tärkeää kiusaamiseen puuttumisessa, mutta koulun henkilökunnan tulee osata myös käsitellä tilanne osapuolten ikätason ja kiusaamisen muodon mukaan. (Smith, 2016.) Kiusaamisen havaitseminen ja siihen puuttuminen vaatiikin henkilökunnalta hyvää oppilastuntemusta sekä kykyä havaita erot oppilasryhmän dynamiikassa. Kiusaamiseen puuttumisen tavat vaihtelevat opettajien ja kiusaamistapauksen mukaan ja erilaisia yleisesti käytettyjä tapoja ovat kiusaamisen selvittely kahden kesken tai yhdessä koko luokan kanssa, kiusaajalle annetut sanktiot sekä tapauksen selvittely koulun moniammatillisen ryhmän tai koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. (Hansen, 2004, 245–249.)

Kiusaamisen vaikuttaessa koko oppilasryhmään on tapahtuneen kiusaamisen käsittely olennaista hoitaa myös koko oppilasryhmän kanssa. Kiusatulle osapuolelle on aiheellista tarjota yksilöllistä apua tapahtuneen käsittelyyn, mutta tämän lisäksi koulun henkilöstön tehtävänä on tukea oppilaiden vertaissuhteiden kehitystä yhteisöllisempään ja kaikkien ryhmän jäsenten hyvinvointia tukevaan suuntaan. (Søndergaard, 2016.) Oppilasryhmän yhteisöllisyyden uudelleenrakennuksen tapoja on monia ja yleisesti tapa valikoituukin oppilasryhmän iän ja muiden yksilöllisten ominaisuuksien mukaan (Cross & Barnes, 2016).

Kiusaamiseen puuttumisessa tärkeässä roolissa on opettajan kyky käsitellä asiaa niin asianomaisten kuin ryhmänkin kanssa ja näyttää omalla toiminnallaan esimerkkiä toisia arvostavasta käytöksestä. Kiusaamiseen puuttumisessa ja kiusaamistilanteen selvitelyssä tavoitteena on kiusatun ja kiusaamiseen osallistuneiden vuorovaikutussuhteiden lisäksi huomioida koko ryhmän tunne- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen. Toisaalta, kun kiusaamista selvitellään koko luokan kesken, on tärkeää suunnitella toiminta niin, ettei se heikennä kiusatun asemaa ryhmässä. (Bradshaw, 2015.) Kiusaamiseen puuttumista haastaa myös oppilaiden haluttomuus kertoa kokemastaan kiusaamisesta. Kiusaamisesta kertomista voi haastaa luottamuksen puute koulun henkilöstön, oman kokemuksen sanoittaminen ja koetun kiusaamisen ymmärtäminen kiusaamisena sekä oman aseman muuttuminen ryhmässä kiusaamisesta kertomisen myötä. (Huilla, 2020; Oliver & Candappa, 2007.)

Kiusaamisen jälkihoidossa huomioon tulee kiusatun lisäksi ottaa kiusaaja. Kiusaajan käytöksen taustalla voi olla niin tämän omia henkilökohtaisia syitä, kuten henkistä pahoinvointia, tai tarve parantaa omaa statusta ja kiusaamisen selvittelyn jälkeen tulisi myös kiusaajan käytökseen johtaneisiin syihin puuttua (James, 2010; Olweus, 1997; Nansel, ym., 2001; Roberts, 2000; Pellegrini & Long, 2002). Kiusaamista ennaltaehkäisevä työ on tärkeää ja havaitun kiusaamistilanteen jälkeen kouluissa on entistä tärkeämpää ylläpitää ja vahvistaa kiusaamista ennaltaehkäisevää työtä, jotta vastaavan tilanteen uusiutuminen olisi mahdollista välttää (Cross & Barnes, 2016).

Kolmannes oppilaista ei ole kertonut kokemastaan kiusaamisesta

Arviointiaineiston mukaan kolmannes (30 %) oppilaista oli kokenut kiusaamista nykyisessä koulussaan. Kiusaamista kokeneista oppilaista hieman alle kolmannes (29 %) ei kuitenkaan ollut kertonut kokemastaan kiusaamisesta koulun henkilökunnalle. Syiksi kertomatta jättämiselle oppilaat kertoivat avoimissa vastauksissa sen, etteivät uskoneet kertomisella olevan vaikutusta. Osa vastaajista mainitsi tähän syyksi sen, että olivat aiemmin kertoneet kiusaamisesta, mutta siitä ei koettu olleen apua kiusaamisen loppumiseen. Toinen verrattain usein esiintyvä syy oli kokemus siitä, ettei oppilas uskalla kertoa kiusaamisesta koulun henkilökunnalle. Osa mainitsi taustalla olevan pelkoa kiusaamisen pahenemisesta tai leimatuksi tulemisesta, minkä lisäksi pieni osa pelkäsi joko henkilökunnan tai vanhempiensa reaktiota asiaan.

”En usko, että kertominen auttaisi, en halua puhua asioistani tai näyttää pahaoloani. Jännittää lisääntykö kiusaaminen entisestään, jos kerron.”

”Snitches get stitches. Också vuxna är helt värdelösa att hantera mobbning. Dom tror att dom kan bara säga åt mobbaren att ”Sluta mobba” och att det funkar.”

KIUSAAMISTA KOKENEIDEN OPPILAIDEN HUOLTAJIEN KOKEMUKSET

- Kaikki huoltajat eivät koe saavansa tietoa kiusaamiseen liittyen ja huoltajat toivovat koululta apua etenkin nettikiusaamiseen reagoimiseen.
- Ne huoltajat, joiden lasta oli kiusattu tai joiden lapsi oli kiusannut, kokivat koulun ilmapiirin lähes jokaisella kysytyllä osa-alueella muita heikommaksi.
- Huoltajat korostivat koulun henkilökunnan roolia hyvän ilmapiirin rakentamisessa ja kiusaamiseen puuttumisessa ja toivoivat kouluille lisää resursseja tämän työn toteuttamiseen.

Oppilaat itsekin epäröivät, oliko heidän kokemuksensa niin vakava, että siitä voisi kertoa aikuisille eivätkä olleet sen takia kertoneet asiasta ja osa koki kiusaamisen henkilökohtaisena ongelmana, joka oli selvitettävissä itse.

”Kiusaaminen ei ole kovin vakavaa, lähinnä vai selän takana puhumista, eikä sille oikein voisi tehdä mitään. Olen kyllä kertonut vanhemmilleni.”

Oppilaista osa koki mielekkäämmäksi kertoa asiasta ensin kotona vanhemmilleen, joiden kerrottiin hoitaneen tilanteen joko suoraan kiusaajan huoltajien kanssa tai olemalla kouluun yhteydessä.

Myös huoltajista kolmannes (33 %) kertoi lapsensa joutuneen kiusatuksi koulussa. Heistä puolet (51 %), että he olivat itse yhteydessä kouluun lapsen kerrottua kiusaamisesta kotona. Kolmannes (34 %) huoltajista ilmoitti lapsensa kertoneen itse kiusaamisesta koulun henkilökunnalle ja neljännes (26 %) kertoi koulun olleen yhteydessä kiusaamisesta. Huoltajien vastausten mukaan kiusaamistilanteet käsiteltiin yleisimmin koulussa osallisten kesken. Näin oli toimittu kahdessa kolmesta (65 %) tilanteesta. Huoltajista kolmesta prosenttia kertoi, että tilanne käsiteltiin luokan kesken ja kahdeksan prosenttia kertoi tilanteen tulleen käsitellyksi lasten ja huoltajien yhteisessä tapaamisessa. Joka kymmenes huoltaja ei tiennyt, miten kiusaamistapausta oli koulussa käsitelty.

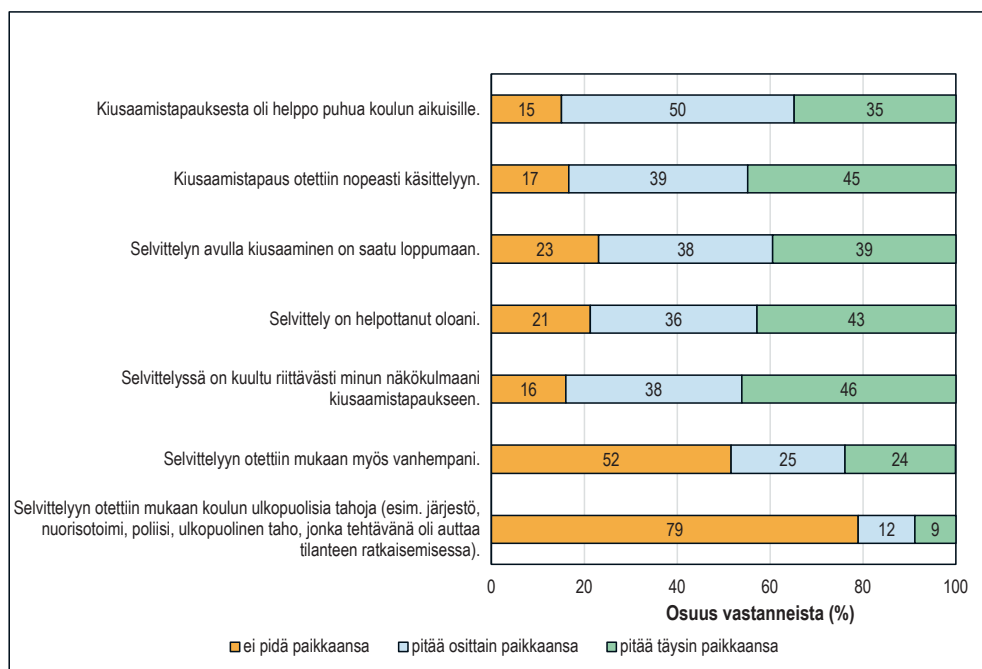
Huoltajista 16 prosenttia ilmoitti, ettei kiusaamistapausta ollut käsitelty koulussa ollenkaan. Avoimien vastausten perusteella etenkin silloin, kun huoltajat saivat tiedon kiusaamisesta suoraan lapseltaan, eivätkä koulun henkilöstöltä, kiusaamista ei aina kerrottu koululle. Näistä vastaajista suurin osa kertoi, ettei koululle kertomista koettu tarpeelliseksi. Syitä tälle olivat epäilykset koulun kyvystä auttaa tilanteessa, kiusaamista ei koettu erityisen vakavana tai koulun ei koettu voivan tehdä asialle mitään.

”Oli sen verran pienimuotoinen tapahtuma, että lapsen kanssa keskustellessa hän itse halusi vielä katsoa, että jatkuuko tilanne vai ei – ei jatkunut, joten päädyimme siihen, ettei koulun hlökunnalla ollut tarvetta puuttua asiaan.”

Muita syitä sille, ettei kiusaamistapausta käsitelty koulussa olivat kiusaamistilanteen selvittely itse kiusaajan huoltajien kanssa tai asian käsittely kotona lapsen kanssa. Osa vastaajista mainitsi myös, ettei lapsi halunnut asiasta kerrottavan. Haastavaksi koettiin etenkin netissä tapahtuvaan kiusaamiseen puuttuminen ja kiusaamistilanteen kerrottiin jääneen käsittelemättä, sillä kenelläkään osapuolella ei ollut ratkaisua tilanteeseen. Haastavana mainittiin etenkin nettikiusaajien tarkan henkilöllisyyden selvittäminen, vaikka kiusaamiseen osallisena ollut oppilasryhmä olisikin tiedossa.

Kiusaamistapaukset selvitetään kouluissa nopeasti, mutta ne eivät aina lopeta kiusaamista

Niistä oppilaista, jotka ilmoittivat joutuneensa kiusatuksi, yli neljä viidesosaa (85 %) koki, että kiusaamistapauksesta oli helppo puhua koulun aikuisille (kuvio 1). Kolme neljäsosaa (77 %) kertoi, että selvittelyn avulla kiusaaminen on saatu loppumaan ja hieman suurempi osuus oppilaista kertoi selvittelyn myös helpottaneen omaa oloa. Kiusaamista kokeneista oppilaista 84 prosenttia kertoi myös, että selvittelyssä otettiin heidän näkökulmansa tarpeeksi hyvin huomioon. Hieman alle puolet oppilaista kertoi, että selvittelyyn otettiin mukaan myös vanhemmat, mutta koulun ulkopuolisen tahon mukanaolosta ilmoitti vain viidennes vastaajista.

KUVIO 1. Kiusaamista kokeneiden oppilaiden kokemus siitä, miten kiusaamistapauksen selvittäminen oli omassa koulussa toteutunut (n = 1 160–1 582).

Vaikka tulosten mukaan suurin osa kiusaamista kokeneista oppilaista olikin melko tyytyväisiä kiusaamistapauksen selvittelyyn, on tärkeä huomioida, että kiusaamista kokeneista oppilaista lähes neljännes (23 %) ilmoitti, ettei kiusaamista ollut saatu loppumaan selvittelyn avulla. Myöskään viidennes oppilaista ei kokenut selvittelyn helpottaneen omaa oloaan ja 16 prosenttia koki, ettei selvittelyssä ollut otettu riittävästi huomioon hänen näkökulmaansa.

Avoimissa vastauksissa oppilaat avasivat kiusaamisen selvittelyn etenemistä ja pääasiassa oppilaat olivat tyytyväisiä niin selvittelyn etenemiseen kuin lopputulokseenkin. Kiusaamistapaukset selviteltiin pääasiassa koulussa opettajan johdolla ja oppilaat kertoivat selvittelyn usein johtaneen kiusaamiseen loppumiseen. Ajoittain selvittelyyn otettiin mukaan myös osapuolien huoltajat, rehtori tai kuraattori.

”Kerroin siitä luokanvalvojalle, jota kautta tieto meni kuraattorille. Menin juttelemaan hänen kanssaan ja sen jälkeen kiusaajat menivät myös keskustelemaan tästä. Sen jälkeen kiusaajat pysyivät anteeksi ja kiusaaminen loppui oikeastaan hetimiten siihen kohtaan.”

NETTIKIUSAAMINEN

- Oppilaat kokevat netissä näkemästään ja kokemastaan kiusaamisesta kertomisen haastavammaksi kuin muista kiusaamisen muodoista kertomisen.
- Huoltajat kaipaavat koululta enemmän tukea netissä tapahtuvaan kiusaamiseen reagointiin ja nettikiusaamisesta keskusteluun oman lapsen kanssa.
- Opettajat korostavat koulun mahdollisuuksien rajallisuutta netissä tapahtuvan kiusaamisen havaitsemiseen sekä siihen puuttumiseen.
- Kokonaisuudessaan oppilaita tulisi rohkaista kertomaan netissä kokemastaan kiusaamisesta, jotta siihen on mahdollista puuttua koulussa. Toisaalta koulun henkilökunta ja huoltajat tarvitsevat tietoa nettikiusaamiseen puuttumisen ja sen selvittelyn tueksi.

Etenkin kuraattorin apu koettiin myönteisinä ja keskustelun kerrottiin auttaneen tilanteeseen. Osa vastaajista kertoi myös huoltajien selvittäneen asian koulun kanssa ilman oppilaan omaa osallistumista ja kiusaamisen selvinneen tämän avulla.

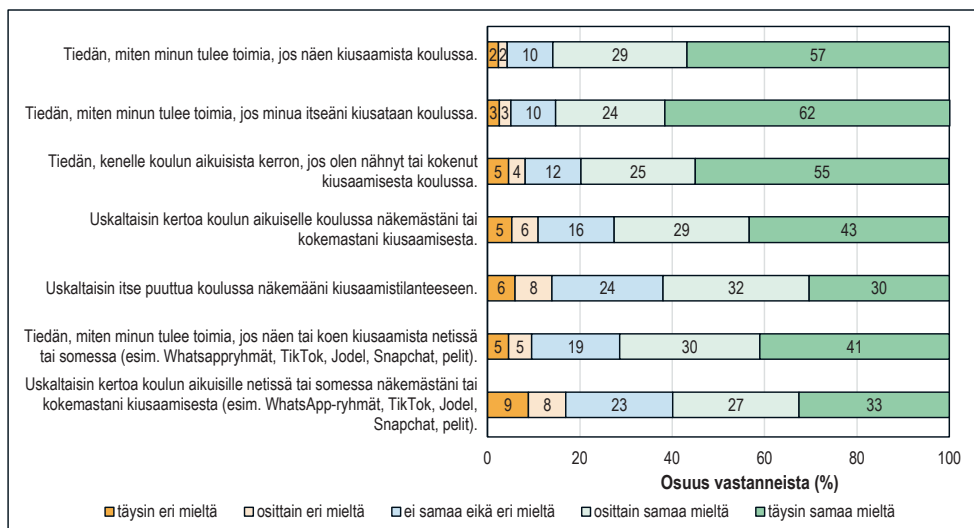
Avoimien vastausten perusteella yleinen kokemus oli myös, että itse selvittelytilanne oli mennyt melko hyvin, mutta ei ollut lopettanut kiusaamista. Kiusaaminen saattoi vähentyä hetkeksi selvittelyn jälkeen, mutta jatkua pian uudelleen tai jatkua suoraan selvittelyn jälkeen. Toisaalta etenkin silloin, kun kiusaamiseen puututtiin varhaisessa vaiheessa, selvittelyn koettiin lopettaneen kiusaaminen ja osapuolet muodostivat joissain tapauksissa jopa ystävyysuhteen. Pitkittyneille kiusaamistapauksille oli oppilaiden kokemusten mukaan tyypillisempää, että kiusaaminen jatkui vielä selvittelyn jälkeen ja vaikka itse kiusaaminen olisi saatu loppumaan, oppilaiden suhde toisiinsa pysyi verrattain etäisenä ja kielteisenä. Selvittely usein kesti myös pidempään pitkittyneissä kiusaamistapauksissa ja siihen otettiin useammin mukaan opettajan ja oppilaiden lisäksi muita osapuolia niin koulun sisä- kuin ulkopuoleltakin.

Vaikka oppilaiden kokemukset selvittelystä olivat pääasiassa myönteisiä, osa oppilaista kertoi selvittelyn edenneen heidän näkökulmastaan huonosti ja selvittelyn ei koettu auttaneen. Osa oppilaista kertoi, ettei selvittelystä otettu heidän näkökulmaansa tarpeeksi huomioon ja ettei heidän kokemustaan otettu tarpeeksi vakavasti. Oppilaat kokivat ikävänä myös sen, että kiusaajalle osoitettiin heidän näkökulmastaan liikaa myötätuntoa ja osa tulkitsi tilanteen niin, että kiusaaja manipuloi selvittelytilanteessa mukana olleita aikuisia omalle puolelleen.

”Kiusaamisen selvittely meni aika huonosti, mielestäni koulussamme ei hoideta näitä asioita tarpeeksi hyvin. Selvittely ei auttanut mitään ja aikuiset ei mielestäni osanneet hoitaa asiaa oikein. Kiusaaminen ei loppunut, vaikka siihen puututtiin.”

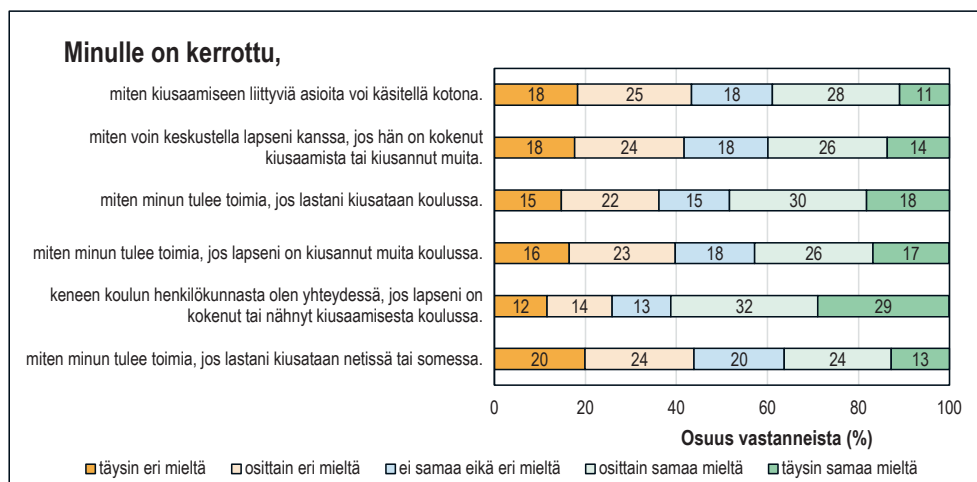
Kokonaisuudessaan kiusaamisen selvittelyn kerrottiin olevan hyvin sensitiivinen tilanne ja osa jännitti kiusaamisesta kertomista juuri selvittelyn takia. Oppilaille tärkeää on tulla myös selvittelytilanteessa kuulluksi ja otetuksi tosissaan, vaikka aikuisen näkökulmasta kyse ei vaikuttaisi olevan erityisen vakavasta asiasta. Oppilaat muistivat koulun aikuisten vähättelevät asenteet hyvin selkeästi ja tulkitsivat niiden merkitsevän aikuisten välipitämättömyyttä heidän hyvinvointiaan kohtaan.

Oppilaat kokivat kohtalaisen helpoksi niin itseensä kuin muihin kohdistuvasta kiusaamisesta kertomisen (kuvio 2). Vain noin viisi prosenttia oppilaista ei tiennyt, miten hänen tulee toimia, jos hän näkee kiusaamista tai jos häntä itseä kiusataan koulussa. Hieman vajaa kymmenes oppilaista ei tiennyt kenelle koulun aikuisista kertoa, jos he näkevät tai kokevat kiusaamista koulussa ja vastaava määrä ei uskaltaisi kertoa aikuisille koulussa näkemästään tai kokemastaan kiusaamisesta. Yli 60 prosenttia oppilaista uskaltaisi myös itse puuttua kiusaamiseen. Oppilaat kokivat myös netissä näkemäänsä tai kokeemaansa kiusaamiseen puuttumisen verrattain helpoksi. Vastaajista 71 prosenttia tiesi, miten hänen tulee toimia kokiessaan tai nähdessään kiusaamista netissä tai somessa. Toisaalta vain 60 prosenttia vastaajista koki uskaltavansa kertoa netissä näkemästään tai kokemastaan kiusaamisesta koulun aikuisille.

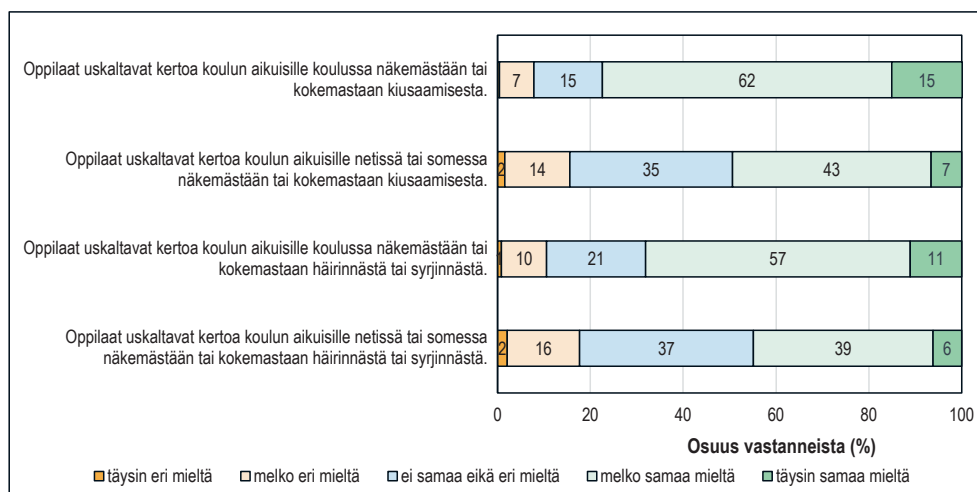
KUVIO 2. Oppilaiden näkemys siitä, tietävätkö he, miten toimia kiusaamistilanteissa ja miten he uskaltaisivat kiusaamisesta kertoa (n = 11 850–11 965).

Vastausten mukaan huoltajat tarvitsisivat enemmän tietoa siitä, miten kiusaamista voi kotona käsitellä oman lapsen kanssa (kuvio 3). Hieman alle puolet huoltajista (43 %) ilmoitti, ettei heille ollut kerrottu, miten kiusaamiseen liittyviä asioita voi käsitellä kotona. Lähes yhtä suuri osuus (42 %) ilmoitti, ettei heille ollut kerrottu, miten keskustella oman lapsen kanssa, jos tämä on kokenut kiusaamista tai kiusannut muita. Lähes puolet (48 %) huoltajista tiesi, miten toimia, jos omaa lasta kiusataan koulussa ja melkein sama määrä (43 %) tiesi, kuinka toimia, jos oma lapsi on kiusannut muita koulussa. Huoltajista kuusikymmentä prosenttia tiesi, keneen koulun henkilökunnasta olla yhteydessä, jos hänen lapsensa on kokenut tai nähnyt kiusaamista koulussa. Selkeästi vähiten tietoa huoltajat kokivat saaneensa netissä tai somessa tapahtuvaan kiusaamiseen liittyen, sillä vastaajista vain reilu kolmannes (37 %) tiesi, kuinka toimia, jos omaa lasta kiusataan netissä tai somessa.

KUVIO 3. Huoltajien näkemys, onko heille kerrottu, miten kiusaamistilanteissa tulee toimia ja miten kiusaamista voi käsitellä kotona (n = 2 097–2 104).

Koulun henkilöstö arvioi oppilaiden uskaltavan kertoa hyvin kokemastaan kiusaamisesta (kuvio 4). Henkilöstöstä kolme neljäsosaa uskoi oppilaille olevan helppoa kertoa näkemästään tai kokemastaan kiusaamisesta. Kaksi kolmasosaa (68 %) vastaajista uskoi oppilaiden uskaltavan kertoa koulun aikuisille koulussa näkemästään tai kokemastaan syrjinnästä. Puolet vastaajista koki, että oppilaat uskaltavat kertoa netissä tai somessa kokemastaan kiusaamisesta ja lähes vastaava määrä (45 %) uskoi oppilaiden uskaltavan kertoa netissä tai somessa kokemastaan häirinnästä tai syrjinnästä. Haastattelussa opettajat korostivat riittävän ajan merkitystä kiusaamiseen puuttumisessa. He painottivat tarvitsevänsä aikaa oppilaiden kiireettömälle kohtaamiselle koulun arjessa ja heidän huoliensa kuulemiseen. He toivoivat enemmän mahdollisuuksia luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen rakentamiseen oppilaiden kanssa, jotta kynns mahdollisesta kiusaamisesta kertomiseen olisi matalampi.

KUVIO 4. Henkilöstön näkemys siitä, miten oppilaat uskaltavat kertoa näkemästään tai kokemastaan kiusaamisesta, häirinnästä tai syrjinnästä (n = 243–244).

Pienissä kouluissa henkilöstö uskoi oppilaiden uskaltavan kertoa helpommin näkemästään tai kokemastaan kiusaamisesta kuin suurissa kouluissa¹. Alakoulujen henkilöstö arvioi kiusaamisesta² sekä häirinnästä ja syrjinnästä³ kertomisen olevan oppilaille helpompaa kuin yläkoulujen henkilöstö. Myös netissä tapahtuvasta kiusaamisesta kertomisen uskottiin alakouluissa olevan oppilaille helpompaa kuin yläkoulussa⁴.

1 Pienet koulut (ka. 4,2), suuret koulut (ka. 3,6), $p < 0,001$, $f = 0,34$

2 Alakoulut (ka. 4,2), yläkoulut (ka. 3,5), $p < 0,001$, $f = 0,38$

3 Alakoulut (ka. 4,0), yläkoulut (ka. 3,3), $p < 0,001$, $f = 0,35$

4 Alakoulut (ka. 3,7), yläkoulut (ka. 3,2), $p < 0,001$, $f = 0,25$

Kokemukset kiusaamisesta heikentävät yhteisöllisyyttä ja hyvää luokkahenkeä

Oppilaiden kokemukset kiusatuksi joutumisesta olivat yhteydessä siihen, kokivatko he uskaltavansa puuttua näkemäänsä tai kokemaansa kiusaamiseen. Kokonaisuudessaan oppilaat kokivat uskaltavansa kertoa havaitsemastaan kiusaamisesta verrattain hyvin, mutta kiusaamista kokeneet oppilaat arvioivat kiusaamisesta kertomisen vaikeammaksi. Ryhmien väliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä, mutta eivät kovin suuria.

Näkemykset koulun ilmapiiristä vaihtelivat sen mukaan, olivatko oppilaat kokeneet kiusaamista. Ne oppilaat, joita oli kiusattu, arvioivat koulun ilmapiirin heikommaksi kaikilla osa-alueilla. Suurin ero ryhmien välillä oli siinä, kokivatko vastaajat oman luokan oppilaiden tulevan hyvin toimeen keskenään⁵ sekä siinä saako omassa koulussa jokainen olla oma itsensä ilman pelkoa kiusatuksi tulemisesta⁶.

Huoltajien kokemukset koulun kiusaamisen vastaisesta työstä olivat selkeästi heikommalla niillä huoltajilla, joiden lasta oli koulussa kiusattu. Näillä huoltajilla on myös enemmän konkreettista kokemusta koulun kiusaamisen vastaisesta työstä, mikä voi osaltaan selittää vaihtelua kokemuksissa. Suurin ero huoltajien välillä oli siinä, kokivatko he lapsen saavan olla koulussa sellainen kuin on, ilman pelkoa kiusatuksi joutumisesta⁷. Arviot siitä, miten lapsi viihtyy koulussa⁸, otetaanko hänen luokkassaan kaikki mukaan yhteiseen tekemiseen⁹, autetaanko häntä löytämään välitunnilla seuraa¹⁰ ja onko hänellä koulussa kavereita¹¹ olivat myös huomattavasti myönteisemmät niillä huoltajilla, joiden lasta ei ollut kiusattu.

Ne huoltajat, jotka ilmoittivat lapsensa kiusanneen muita, kokivat myös yleisesti koulu-viihtyvyyden lapsensa koulussa heikommaksi. Erot eivät ole yhtä selkeitä kuin niiden huoltajien välillä, joiden lasta on tai ei ole kiusattu. Merkittävin ero huoltajien välillä oli jälleen siinä, kokivatko he, että oma lapsi saa olla sellainen kuin on ilman, että hänen tarvitsee pelätä tulevansa kiusatuksi¹².

Huoltajien kokemukset sopivat hyvin yhteen kiusaamisen ryhmäilmäioiteorian kanssa. Arviot koulun ilmapiiristä ja siihen vaikuttavista asioista olivat heikompia, kun huoltajat tiesivät lapsensa olleen joko kiusattuna tai osallisena kiusaamiseen. Kiusaaminen vaikuttaa koko ryhmään, mutta samalla ryhmässä olevat jännitteet voivat osaltaan aiheuttaa kiusaamista (Salmivalli, 2005) ja huoltajien kokemus heikommasta ilmapiiristä koulussa ja luokassa tukee verrattain vahvasti tätä ajatusta. Avoimissa vastauksissa koulun kiusaamisen vastaisen työn vahvuuksista ja heikkouksista kysyttäessä huoltajat kiinnittivät usein huomiota juuri luokan ilmapiiriin ja koulun henkilökunnan mahdollisuuksiin ylläpitää hyvää ilmapiiriä. Toisaalta luokkien hyvää ilmapiiriä arvostettiin, mutta huoltajat olivat myös verrattain hyvin tietoisia, jos luokan oppilaiden vertais-suhteissa oli haasteita. Huoltajien toiveena olikin varata kouluille riittävästi resursseja myös oppilaiden vertaissuhteiden tukemiseen ja luokan hyvän ilmapiirin rakentamiseen.

5 Kiusattu: (ka. 3,7), ei kiusattu (ka. = 4,1), $p < 0,001$, $f = 0,22$

6 Kiusattu (ka. 3,3), ei kiusattu (ka. 3,9) $p < 0,001$, $f = 0,22$

7 Lasta kiusattu (ka. 2,5), ei kiusattu (ka. 4,1), $p < 0,001$, $f = 0,63$

8 Lasta kiusattu (ka. 3,7), ei kiusattu (4,4) $p < 0,001$, $f = 0,36$

9 Lasta kiusattu (ka. 3,1), ei kiusattu (ka. 3,8), $p < 0,001$, $f = 0,32$

10 Lasta kiusattu (ka. 2,5), ei kiusattu (3,2), $p < 0,001$, $f = 0,31$

11 Lasta kiusattu (ka. 4,1), ei kiusattu (ka. 4,8), $p < 0,001$, $f = 0,31$

12 Lapsi kiusannut muita (ka. 2,9), ei ole kiusannut (ka. 3,6), $p < 0,001$, $f = 0,22$

Lopuksi

Yksi kiusaamiseen puuttumisen keskeisistä haasteista on oppilaiden ja huoltajien haluttomuus kertoa kiusaamisesta koulun henkilökunnalle. Vaikka arvioinnin mukaan oppilaat ja huoltajat kokevat pääasiassa koulun ilmapiirin ja yksilön mahdollisuudet puuttua kiusaamiseen verrattain hyväksi, joukosta erottuvat ne oppilaat, jotka ovat kokeneet kiusaamista ja ne huoltajat, joiden lapset ovat kokeneet kiusaamista. Näiden vastaajaryhmien kokemukset ja arviot koulun kiusaamisen vastaisesta toiminnasta eroavat merkittävästi yleisestä mielipiteestä ja arvioinnissa esiintyneet negatiiviset kokemukset ovat verrattain hyvin linjassa myös viimeaikaisten tutkimustulosten kanssa.

Oppilaiden kokemastaan kiusaamisesta kertomista haastaa pelko tilanteen pahentumisesta, leimatuksi tulemisesta ja henkilökunnan välinpitämättömyydestä. Kiusaamisesta ei aina uskalleta kertoa senkään takia, että kiusaamisen pelätään olevan aikuisten mielestä liian vähäistä eikä siihen tämän takia puututtaisi. Ilmiö kuvaa hyvin sitä, miten sensitiivisesti oppilaiden kokemukset kiusaamisesta tulisi ottaa ja koulun henkilökunnalle tulisivatkin varata riittävästi aikaa ja resursseja myös oppilaiden kohtaamiseen. Luottamuksellinen suhde huoltajiin helpottaa koulussa tapahtuneen kiusaamisen selvittelyä myös kodin kanssa ja kotona esiin tulleesta kiusaamisesta on tällöin helpompi kertoa myös henkilökunnalle.

Karvin toteuttaman arvioinnin pohjalta tehdyissä kehittämisuosituksissa tuodaankin esiin, että koulujen tulee tiedottaa sekä huoltajille että oppilaille, miten ilmi tulleeseen kiusaamiseen puututaan ja millaisin keinoin tilanteita selvitetään. Kouluissa tulee varmistaa, että koko kouluyhteisö toimii yhtenäisellä tavalla ja yhteisesti sovituin keinoin kiusaamistilanteissa. Myös kiusaamistilanteiden selvittelyyn on oltava riittävästi aikaa, erityisesti pitkittyneissä kiusaamistapauksissa. Tähän liittyvää osaamista on myös tärkeää kouluissa vahvistaa.

Kokonaisuudessaan kiusaamiseen puuttumista helpottaa avoin keskusteluilmapiiri niin luokissa kuin kodin ja koulun välillä. Luottamuksellisen suhteen rakennukseen vaaditaan opettajien mukaan kouluissa kiireetöntä aikaa oppilaiden kanssa olemiselle ja heidän kuulumistensa jakamiselle. Luottamuksellinen suhde koulun henkilöstön ja oppilaiden välillä edistää myönteisen vuorovaikutuksen kehittymistä myös kodin ja koulun välille. Kiusaamista ennaltaehkäisevä työ on ensiarvoisen tärkeää luottamuksellisen vuorovaikutuksen säilyttämisessä, sillä arviointitulosten mukaan kokemukset kiusaamisesta olivat yhteydessä kokemukseen koulun ilmapiiristä sekä huoltajilla että oppilailla.

ARVIOINNIN TOTEUTUS TARKEMMIN

- Arviointiaineisto koostui kouluille toteutetuista kyselyistä, joissa koulujen henkilöstö, oppilaat ja huoltajat arvioivat sekä yleisesti koulujen kiusaamisen vastaista toimintaa että yhtä arvioinnin kohteena ollutta menetelmää. Henkilöstökyselyyn vastattiin ryhmässä. Oppilaskyselyyn vastasi 4.–9.-luokkien oppilaat ja heidän huoltajansa. Kyselylomakkeet sisälsivät Likert-asteikollisia väittämiä sekä avoimia vastauksia.
 - Oppilasvastaukset: 12 081
 - Huoltajavastaukset: 2 111
 - Henkilöstökysely: 245
- Aineistoa täydennettiin oppilaiden ja koulujen henkilökunnan etähaastatteluin.
- Tässä julkaisussa tilastollisen merkitsevyyden p-arvona käytettiin arvoa $p < 0,001$. Efektikokoa käytettiin kertomaan erojen suuruudesta. Efektikoon mittana käytetään tässä raportissa Cohenin f-indikaattoreita. Karkeat rajat efektikoon suuruudelle ovat seuraavat: pieni efektikoko $< 0,10$, keskisuuri efektikoko noin $0,20$ ja suuri efektikoko $> 0,40$. Tässä julkaisussa erot vastaajaryhmien välillä on tuotu esiin silloin, kun taustamuuttujien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja ja jos ero ryhmien välillä on keskisuuri ja suuri.
- Analyysivaiheessa koulut jaettiin oppilasmäärän perusteella kolmeen eri luokkaan
 - Pienet koulut: alle 200 oppilasta
 - Keskikokoiset koulut: 200–500 oppilasta
 - Suuret koulut: yli 500 oppilasta

Lähteet

- Cross, D. ja Barnes, A. 2016. One size doesn't fit all: re-thinking implementation research for bullying prevention. Teoksessa *School Bullying New Theories in Context*. Schott, R. ja Søndergaard, D. 405–417. Cambridge University Press. 2016. ISBN 978-1-107-02776-3.
- Hansen, H. 2016. Sanctions against bullying and disruptions at school. Teoksessa *School Bullying New Theories in Context*. Schott, R. ja Søndergaard, D. 405–417. Cambridge University Press. 2016. ISBN 978-1-107-02776-3.
- Houbre, B., Tarquinio, C. ja Thuillier, I. 2006. Bullying among students and its consequences on health. *European Journal of Psychology of Education* 2006, Vol. XXI, no 2, 183–208.
- Huilla, H. 2020. ”Kerroin kyllä kerran, mutta ei paljon muuttanu” – Kiusaamisesta kertomisen vaikeus koulun arjessa. *Kasvatus, Vuosikerta*. 51, Nro 4, 455–466.
- James, A. 2010. School bullying. NSPCC research briefing.
- Nansel, T. J., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B. and Scheidt, P. (2001) Bullying behaviors among U.S. youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, 285:2992–3100.
- Oliver, C. ja Candappa, M. 2007. Bullying and the politics of 'telling'. *Oxford Review of Education*, Volume 33, 2007 – Issue 1. <https://doi.org/10.1080/03054980601094594>
- Olweus, D. (1997) Bully/victim problems in school: facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12:495–510.
- Pellegrini, A. D., & Long, J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance, and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259–280. <https://doi.org/10.1348/026151002166442>
- Rigby, K. 2003. Consequences of Bullying in Schools. *Canadian Journal of Psychiatry*, Vol 48, No 9, October 2003.
- Roberts, W. ja Morotti, A. (2000). The Bully as Victim: Understanding Bully Behaviors to Increase the Effectiveness of Interventions in the Bully-Victim Dyad. *Professional School Counseling*, December 2000, Vol. 4, No. 2.
- Smith, P. 2016. Bullying: Definition, Types, Causes, Consequences and Intervention. *Social and Personality Psychology Compass* 10/9 (2016), 519–532.
- Søndergaard, 2016. From technically standardised interventions to analytically informed, multi-perspective intervention strategies. Teoksessa *School Bullying New Theories in Context*. Schott, R. ja Søndergaard, D. 405–417. Cambridge University Press. 2016. ISBN 978-1-107-02776-3.
- Swearer, S., Espelage, D., Vaillancourt, T. ja Hymel S. 2010. What Can Be Done About School Bullying? Linking Research to Educational Practice. *Educational Researcher*, Vol. 39, No. 1, pp. 38–47 DOI: 10.3102/0013189X09357622.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

PL 380 (Hakaniemenranta 6)
00531 Helsinki

+358 29 533 5500

Nationella centret för utbildningsutvärdering

PB 380 (Hagnäskajen 6)
00531 Helsingfors

kirjaamo@karvi.fi

Finnish Education Evaluation Centre

P.O. Box 380 (Hakaniemenranta 6)
FI-00531 HELSINKI

karvi.fi